

УДК 784(477.83)(092)

Богдан Щурик, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРО ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ СОЛОМІЄЮ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЮ

У статті висвітлюються основні підходи до інтерпретації вокальної музики різних жанрів у вокальній практиці.

Ключові слова: арія, солоспів, інтерпретація, оперна партія.

Літ. 6.

Богдан Щурик, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокала
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

О ИНТЕРПРЕТАЦИИ ВОКАЛЬНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ СОЛОМИИ КРУШЕЛЬНИЦКОЙ

В статье освещаются основные подходы к интерпретации вокальной музыки разных жанров в вокальной практике.

Ключевые слова: ария, романс, интерпретация, оперная партія.

Bohdan Shchuryk, Docent of Folk Musical Instruments and Vocals Department
Drohobych State Pedagogical University
by I. Franko

ABOUT WOKAL WORKS' INTERPRETATION BY SOLOMIA KRUSHELNYTSKA

General approaches to the interpretation of vocal music of different genres in vocal practice.

Keywords: aria, solosing, interpretation, opera Party.

Метою статті є вивчення і популяризація творчого підходу до інтерпретації вокальних творів – арій, солоспівів, народних пісень – Соломією Крушельницькою, неперевершеною співачкою та педагогом.

Актуальність теми полягає насамперед у зростанні інтересу до постаті С. Крушельницької та зверненні дослідників до інтерпретації вокальної музики співачкою.

Аналіз досліджень і публікацій. Постать Соломії Крушельницької висвітлюється в ряді статей, розміщених в збірниках, газетних нарисах, які писали викладачі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Ірина Кліш, Людомир Філоненко, Олександра Німилович.

Виклад основного матеріалу. Серед співаків світової слави Карузо, Руффо, Батістіні, Шаляпіна чи не найяскравішою зіркою горить ім'я видатної української оперної співачки першої половини ХХ ст. Соломії Крушельницької. Здавалося б, лише два слова, але за ними постає особливий, чарівний світ, в якому вирували і бурхливі пристрасті, і глибокі почуття, тут рвалися на волю світлі надії і наче тільки в ньому здійснювались мрії про велике кохання і таке бажане щастя. Ще за життя Соломія Крушельницька була визнана найвидатнішою співачкою світу. Серед її численних нагород та

відзнак, зокрема, звання “Вагнерівська примадонна” ХХ століття. Успіх С. Крушельницької на оперних сценах світу був визнанням української музики і мистецтва.

Соломія Крушельницька ... Надзвичайна сила була в цій людині, що змогла вщерть наповнити серця цілої планети, як одну могутню чашу, глибокими, викресаними з болю й радості почуттями! Воістину, в цьому було щось з надлюдського. У світі, де вона тріумфально виступала на кращих оперних сценах, її називали “незабутньою Аїдою”, “єдиною в світі Джокондою”, “найчарівнішою Чіо-Чіо-сан”, “неповторною Галькою”, “ідеальною Брунгільдою”, “неперевершеною Саломеєю”, “вражаючою Валькірією”, “винятковою Лорелесею”. Створені нею образи були неповторними. За свідченням великого диригента Артуро Тосканіні, в операх Вагнера, Штрауса, Піццетті, Каталані, Пуччіні Соломія Крушельницька була неперевершеною.

Прославлені композитори, диригенти, співаки, музиканти, письменники і поети світу, зокрема Джакомо Пуччіні, Руджеро Леонкавалло, Артуро Тосканіні, Леопольдо Муньйоне, Ріхард Штраус, Енріко Карузо, Федір Шаляпін, Маттіа Баттістіні, Тітта Руффо, Джозуе Кардуччі, Елеонора Дузе та багато, багато інших, були палкими шанувальниками її великого таланту, її щирими друзями. А такі диригенти, як Артуро Тосканіні

та Леопольдо Муньйоне навіть суперничали між собою, щоб забезпечити найкращі умови для цієї славетної співачки, за честь диригувати виставою за участю Соломії Крушельницької. Артуро Тосканіні – найвимогливіший до самого себе та до музикантів і не дуже приязний до співаків – схилився перед Крушельницькою, вважаючи її рідкісним винятком. Творчість співачки мала величезний вплив на розвиток вокального мистецтва в усьому світі.

Найбільша велич Соломії Крушельницької як співачки полягає в умінні створити свою неповторну інтерпретацію того чи того вокального твору. Всі, хто мав можливість бачити чи слухати Соломію Крушельницьку, захоплювалися її вокальним та артистичним талантом, вмінням глибоко і проникливо розкрити зміст, а разом з ним і образ виконуваного твору. У її виконанні арії, романси, пісні набували неповторного звучання і забарвлення!

Величезна кількість рецензій статей, нарисів, інтерв'ю про виступи С. Крушельницької на сценах країн світу розкидані по шпальтах різномовних газет і журналів Європи і Америки.

Варшавська газета “Tygodnik Polski” № 2 1898 р. писала: “Такої Гальки та Баландини ми ще не бачили на варшавській сцені. Здається, що Монюшко і Желенський могли тільки мріяти про таку виконавицю героїнь у своїх операх”. Також В. Богуславський у рецензії на виставу “Графиня” Монюшка зазначав, що “Крушельницька в заголовній ролі (Графині) створила оригінальний образ, що свідчить про багатогранність таланту примадонни”. У захопленні від славетної співачки варшавські газети склали хвалебні гімни на честь прекрасної Елеонори (Д. Верді “Трубадур”), Мімі (Д. Пучіні “Богема”), Валентини (Д. Мейєрбер “Тугеноти”), Тетяни (П. Чайковський “Євгеній Онегін”) та інших партій, виконуваних незрівнянною Соломією Крушельницькою. Особливий успіх мала співачка у ролі Ельзи (Р. Вагнер “Лоенгрін”). Критики зазначали, що: “Крушельницька від моменту першої появи на сцені захопила аудиторію майстерним виконанням своєї ролі, яку вивчила ідеально. Артистка тонко передає зміну почуттів героїні, розвиток сценічної дії. Ми не знаємо, чи Крушельницька мала раніше у своєму репертуарі партію Ельзи. Але можемо стверджувати, що своєю грою артистка створила абсолютно завершений образ, що передала його з найбільшою достовірністю. І тоді, коли вона, засуджена, стоїть перед королем, і коли в неспокої чекає на Лоенгріна, і, нарешті, тоді, коли їй поступово приходять думки про зрадливу пораду, артистка грає надзвичайно тонко, обдуманно до найдрібніших деталей. Співачка володіє

прекрасним, здатним до модулювання голосом. Її спів йшов у парі з майстерною грою”. Соломія Крушельницька співала у всіх оперних театрах Європи та Америки, виконуючи партії в “Бал-Маскарад” і “Трубадур” Д. Верді, “Манон Леско” і “Богемі” Д. Пуччіні, “Фаусті” Ш. Гуно, “Сільській честі” П. Масканьї і багатьох інших та створювала абсолютно різні, неповторні образи, що свідчить про багатогранність таланту примадонни.

Соломія Крушельницька як артистка, без сумніву, усвідомлювала, що розкриття образу головного персонажа повинно бути здійснене лише індивідуальним шляхом, без загальноприйнятої в музиці фабули-орієнтації, тобто при поєднанні осмисленого та інтуїтивного начал. Як зазначали у своїх спогадах її близькі родичі, інтуїтивне начало в її творчості проявлялося ще в дитинстві і в міру її інтелектуального зростання та життєвого досвіду проявлялося все більше. Але, на думку самої артистки, інтуїції в музичному виконавстві не достатньо, потрібна велика кропітка щоденна праця, помножена на комплекс культурного рівня (вона мала на увазі знання та розуміння інших видів мистецтв – літератури, живопису, скульптури тощо).

Соломія Крушельницька виконувала оперні арії з глибоким розумінням задуму композитора. Про її особливий талант перевтілення свідчить той факт, що ряд відомих композиторів зверталися до неї з проханням уперше виконати роль головної героїні, бо від цього залежала майбутня доля тої чи тої опери. Прикладом можуть бути опери Д. Верді, Д. Пуччіні, Р. Штрауса, Р. Вагнера та ін.

“Головною виконавицею у новій опері (“Саломея” – М.Г.) Ріхарда Штрауса в театрі “Ла Скала”, – писали критики, – не міг і не повинен бути ніхто інший, крім Соломії Крушельницької, – чудової актриси-співачки, що виявляє надзвичайно велику силу мистецтва і своєрідний дар інтерпретації театральних персонажів... Сьогодні, після десяти років мистецької кар’єри, Соломія Крушельницька безсумнівно є найвизначнішим і найпопулярнішим драматичним сопрано нашого театру... Віртуозна вокалістка, вона водночас нероздільно панує на сцені, а створені нею оперні постаті – це справжня школа для молодих артисток, що прагнуть серйозного навчання”.

Природжений музикант, Соломія Крушельницька перевершила усіх виконавиць опер Вагнера, де вона грає напрочуд впевнено і зі справжнім артистизмом. Гідним подиву є те, що після “Валькірії” вона вільно співає у “Лорелсі”, після “Мефістофеля” – у “Мадам Баттерфляй”, після “Трістана” – в “Адріані Лекуврер”, “Аїді” або “Саломеї” і навіть не помічає цих змін, бо цілком

поринає у створений нею самою чарівний світ співу і гри.

Трактування нею оперних героїнь завжди впливало із того середовища, в якому вони оберталися. Воно було позбавлене усякої афектації, будь-якої орієнтації на виконавську роздратованість чи вишуканість. Кожен виступ Соломі Крушельницької в оперних партіях, за свідченнями очевидців, перетворювався у своєрідне свято музики, насиченої трепетом душі.

“24 грудня 1906 року, – писали газети, – “Саломея” тріумфує в міланській “Ла Скала” завдяки магії Тоскани і чарам Крушельницької. Їй були добре відомі всі жіночі партії опер Вагнера, але вона віддала перевагу Ізольді, яка стала її другою натурою. Потім її спокусила Лорелея – сирена, створена мріями Гейне і музикою Каталані, на роль якої Тосканіні ще й досі не знайшов виконавиці, яка могла б зрівнятися з Крушельницькою”.

Прикладом досконалої інтерпретації оперної героїні, без сумніву, може послужити партія Баттерфляй із опери Д. Пуччіні “Чіо-Чіо-Сан”, записана на грамплатівку на початку ХХ ст. у виконанні Соломі Крушельницької.

Критик Л. Сбрана у статті “Українка рятує “Чіо-Чіо-сан” писав, що “Початок 1904 року був одним з найважчих періодів у житті Пуччіні. Поставлену на сцені міланського “Ла-Скала” оперу “Чіо-Чіо-сан” публіка освистала. Це був тяжкий удар для композитора. Нещастя вразило його особливо тим, що було несподіваним. Напередодні прем’єри Пуччіні був цілком впевнений в успіху своєї нової опери, можливість провалу він ні на хвилину не припускав. “Чіо-Чіо-сан” він любив сильніше за всі інші свої твори”. Через три місяці після гучного провалу в Мілані “Чіо-Чіо-сан” знову з’являється на сцені, цього разу в театрі “Гранде” (у м. Брешії. – М. Г.).

В заголовній ролі виступає молода співачка, що приїхала в Італію з далекої України. Звуть її Соломія Крушельницька, їй 25 років, вона володіє п’ятьма чи шістьма мовами.

Цього вечора театр, здається, вперше бачив стільки публіки. Віра Пуччіні у свій твір виправдала себе. Слухачі зустріли оперу з піднесенням, яке в міру розвитку дії перетворилося в загальне захоплення. Не було жодної сцени, яка б не викликала бурхливого схвалення. Коли Крушельницька закінчила знамениту арію Чіо-Чіо-сан, у залі ніби знялася буря.

Своїм успіхом опера багато в чому завдячувала прекрасній українській співачці. Один з тодішніх журналів писав, що Пуччіні повинен бути “безмежно вдячний іноземній виконавиці”. То був справжній тріумф – і композитора, і

співачки. Пуччіні не міг стримати сліз хвилювання і вдячності.

Повернувшись додому, щасливий композитор з усією повнотою почуттів підписав свій портрет: “Найпрекрасніший і найчарівніший Баттерфляй. Джакомо Пуччіні. Торре дель Лаго, 1904 р.” і підніс його Крушельницькій.

Опера записана на платівку і таким чином залишилася справжнім документом фіксації голосу видатної співачки, завжди викликає особливе хвилювання, а часто і сльози на очах, хоча сама партія насичена інтонаціями щастя і радості головної героїні в надії зустрітися з коханим. Таку інтерпретацію може здійснити лише великого гатунку Майстер, який завдяки Божому таланту вкладає у твір його власне розуміння, вміє зачепити найпотаємніші струни людського серця, які до цього ніколи не були ще озвученими на рівні великої слухацької аудиторії.

Серед вокальних творів романсового типу найпомітнішим у репертуарі Соломі Крушельницької є “Веснівка” Віктора Матюка. Цей романс з самого початку появився на світ заповнивши слухацьку аудиторію як змістом, так і мелосом. До речі, серед галицько-українських композиторів він найчастіше зустрічається в репертуарі професійних та аматорських виконавців. Через глибoku образність та мелодійність цей солоспів полюбила і видатна співачка, представляючи його майже у кожному сольному або збірному концерті.

Незважаючи на різноманітність трактування цього твору різними співаками, Соломія Крушельницька підходила до нього по-своєму. Як зазначають її сучасники, під час виконання цього солоспіву відчувалося щось неповторне, неймовірне та незабутнє. Задушевний тембр голосу, чітка дикція, прекрасна кантилена, розумно продумане нюансування завжди чарували і зворушували слухачів, її голос, немов чистий срібний гірський струмочок, чарував усіх до глибини душі; заставляв до нестями битись людські серця. Такого роду характеристики складають лише окрему частину інтерпретації видатною співачкою “Веснівки” Віктора Матюка. Загалом, вона є значно ширшою і багатшою, позначеною багатьма фібрами виконавської шкали. Під час співу Крушельницькою “Веснівки” перед очима слухачів завжди повставали відповідні образи, картини природи, радість та горе нашого народу, віра в його краще майбутнє.

Солоспів “Веснівка” Віктора Матюка в інтерпретації Соломі Крушельницької – це приклад неперевершеного розуміння глибини змісту виконуваного твору і відтворення його аналогічними музичними фарбами.

А пісня “Родимий краю, село родиме” для співачки була своєрідним спогадом про давно минули дитячі та юнацькі роки і співала вона її з якимось особливим почуттям і натхненням. Кожна проспівана нею пісня була високохудожнім витвором, що залишав у душі глибокий слід і справляв незабутнє враження. Навіть вдома, співаючи, велика артистка створювала неперевершені картини-образи. Її улюбленими були українські народні пісні-перлини “Зелена рута”, “Було не рубати зеленого дуба”, “Червона ружа”, “Віють вітри”, “Чом, чом земле моя”, “Ой не світи, місяченьку”.

С. Крушельницька була безмежно закохана в народну пісню, яка завжди служила джерелом її творчої наснаги і натхнення.

Ці пісні були короткі, але Крушельницька співала їх з радісним пориванням, а з виразу її обличчя, з усмішки, можна було прочитати, що це були слова якогось сп'яніння, здорового і сильного. І були зв'язані слова тих пісень простим і гордим ритмом. С. Крушельницька дуже любила українську народну пісню “Вівці мої, вівці” і співала її легко, вільно, без найменших зусиль. А який вона створювала незабутній образ! Співачка великої уваги надавала текстові, ніколи не пропускала недбалого ставлення до слова і найменшу помилку виправляла.

Її спів був проникливим і переконливим, зворушував до глибини душі і викликав безліч найрізноманітніших почуттів.

Підходячи до трактування народних пісень, особливо із свого рідного села Біла, що на Тернопільщині, вона завжди ніби “заземлювалася” у їхню першооснову, тобто поринала в далекі часи їхньо-го постання. Це особливо було відчутно під час виконання обрядових пісень, зокрема весільних. Порівняно з іншими музичними жанрами (аріями, романсами), народна пісня у її виконанні піддавалася більш вільній музичній інтерпретації. Тут у повній мірі домінувала народнопісенна традиційна стихія, прикрашена елементами класичного вокального виконавства. Такого роду “інтерпретаційний симбіоз” робив саме виконання глибоко виразним і емоційно наснаженим доводячи слухача до екстазу. На це неодноразово вказували у своїх спогадах як музикознавці-професіонали, так і рядові слухачі.

Висновки. Соломія Крушельницька була співачкою світової слави. Вона любила музику різних народів і композиторів, відчувала в ній найтонші стилістичні відмінності. Арії Й.С. Баха співала повнокровно, з великим піднесенням, арії Л. ван Бетховена з дещо стриманим, але глибоким почуттям. З темпераментом та гумором виконувала вокальні твори Брамса, Мусоргського,

Вольфа, Корнеліуса. В репертуарі співачки близько 60 оперних партій, які вимагали майже щоденного абсолютного перевтілення, що було під силу тільки співачці надзвичайно широкого діапазону, вокальної досконалості.

С. Крушельницька говорила, що кредо артистки – досконало знати партитуру, всі партії, уміти глибоко проаналізувати образ, відтворити його на сцені.

Виконання Крушельницькою народних пісень порівняно із оперним репертуаром, відзначалося властивими тільки їй художніми прийомами: первісною простотою, чистотою інтонації, щирістю, відсутністю надмірного нюансування тощо. У виконанні народних пісень, як зазначали слухачі-сучасники, промовляла душа народу, розкривалися найпотаємніші внутрішні її елементи. Навіть нині, слухаючи її голос у записках на грамплатівках, ніяк не можна до кінця осмислити і зрозуміти тої тайни інтерпретації, яка була властива кожному окремо виконуваному нею вокальному творові. Але ця тайна залишилася тайною, до кінця зрозумілою лише Великій артистці, бо переважну більшість секретів виконавської майстерності вона забрала з собою в небуття. А її здатен досягнути (і то частково) лише аналогічного рівня спадкоємець, який народжується раз на століття і то не завжди, але ми віримо, що він у нашому культурному просторі ще з'явиться.

Спів, гра, реалістичний спосіб трактування всіх відтворюваних нею образів та артистичний темперамент дали їй можливість завоювати чільне місце серед найкращих співаків світу.

С. Крушельницька була чудовим інтерпретатором. Вже будучи професором Львівської консерваторії ім. М. Лисенка на уроках співу, вона була дуже вимогливою, ніколи не пропускала найменшої ритмічної, інтонаційної або текстової неточності, пояснювала значення художньої виразності у кожному слові, музичній фразі або реченні і навіть у кожній окремо взятій ноті. Вона завжди вимагала осмисленого співу, глибокого і детального розуміння художнього образу.

1. *Видатний співак Олександр Мишуга. – Львів: Каменярь, 1964.*

2. *Врублевська В. Соломія Крушельницька. – К.: Молодь, 1979.*

3. *Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. – К., 1968.*

4. *Рудффо Т. Парабола моєї життя. – М.-Л.: Музыка, 1966.*

5. *Соломія Крушельницька. Спогади. – К.: Мистецтво, 1978.*

6. *Тортореллі В. Карузо. – М.: Искусство, 1965.*

Стаття надійшла до редакції 07.03.2013